

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ СФОРМОВАНОСТІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Метою статті є висвітлення результатів порівняльного етапу дослідження, який передбачає узагальнення досвіду, обробку одержаних результатів, перевірку та порівняння ефективності й доцільності запропонованої моделі неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах.

Діагностування та оцінювання сформованості компетентностей було проведено за методикою В. Байденка [1]; професійно важливих та особистісних якостей майбутніх фахівців – за допомогою методик В. Ряховського, Кеттела, Томаса та ін. [2].

Діагностика типових способів поведінки у конфліктних ситуаціях за методикою Томаса була проведена у провізорів-інтернів контрольних і експериментальних груп на етапі післядипломного навчання, які подані нижче (рис. 1).

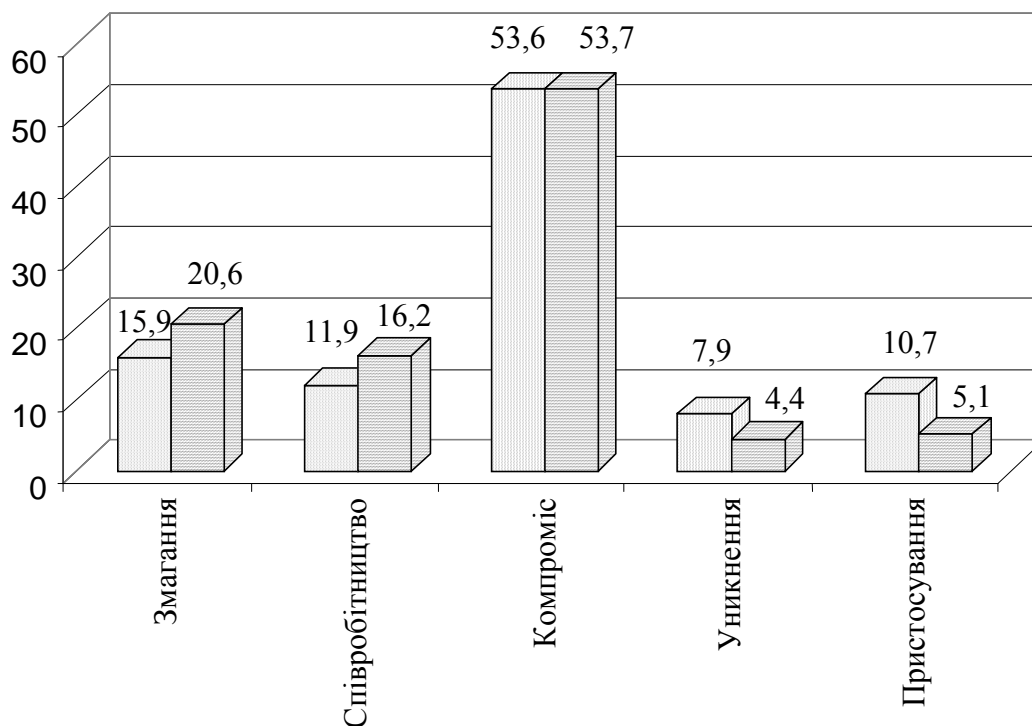

Рис. 1. Динаміка типових способів поведінки у конфліктних ситуаціях за методикою Томаса

За результатами діагностування типових способів поведінки у конфліктних ситуаціях 24 провізори-інтерни (15,9%) контрольних груп і 28 (20,6%) провізорів-інтернів експериментальних груп обрали змагання; сти-

лю співробітництва (коли партнери прагнуть знайти таке вирішення проблеми, за якого буде досягнута мета і задоволені потреби кожного) віддали перевагу 18 провізорів-інтернів (11,9%) контрольних груп та 22 (16,2%) провізори-інтерни експериментальних груп; компромісний стиль, коли партнери намагаються задовольнити баланс своїх потреб і інтересів, обрав 81 респондент (53,6%) контрольних груп і 73 (53,7%) експериментальних груп; стиль уникнення було обрано 12 (7,9%) представниками контрольних груп і 7 (4,4%) експериментальних груп; щодо стилю пристосування, коли людина намагається створити умови для задоволення потреб партнером та досягнення ним своїх цілей, то 16 (10,7%) провізорів-інтернів контрольних груп і 7 (5,1%) провізорів-інтернів експериментальних груп обрали саме цей стиль.

На підставі одержаних результатів можна відзначити, що в кінці експерименту більшість провізорів-інтернів експериментальних груп свідомо обирають стиль поведінки у конфліктній ситуації, які іноді виникають при спілкуванні працівників аптечних закладів з пацієнтами.

Контрольний етап експерименту дав змогу оцінити загальний рівень сформованості компетентностей провізорів-інтернів контрольних та експериментальних груп (рис. 2 і рис. 3).

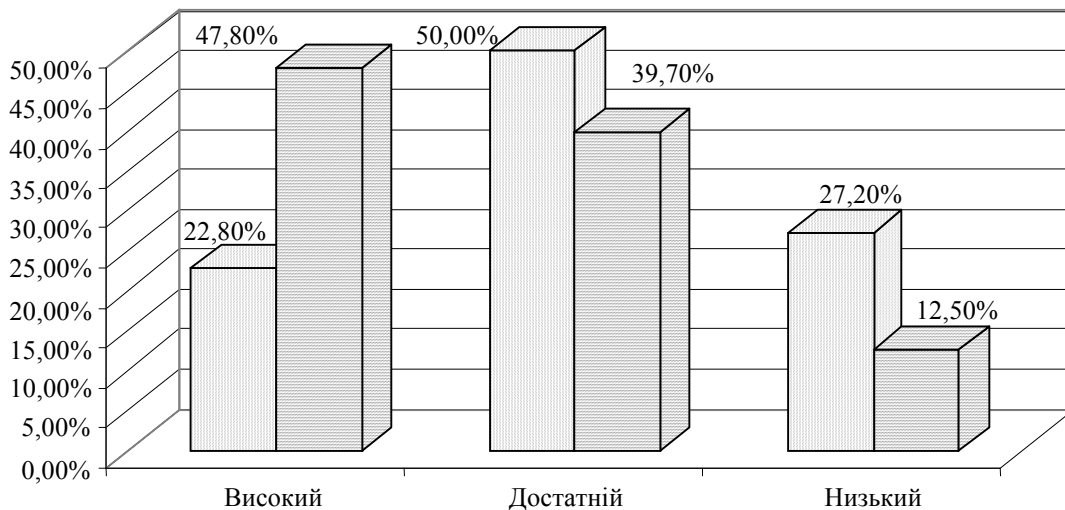

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості компетентностей та професійно важливих якостей провізорів-інтернів експериментальних груп

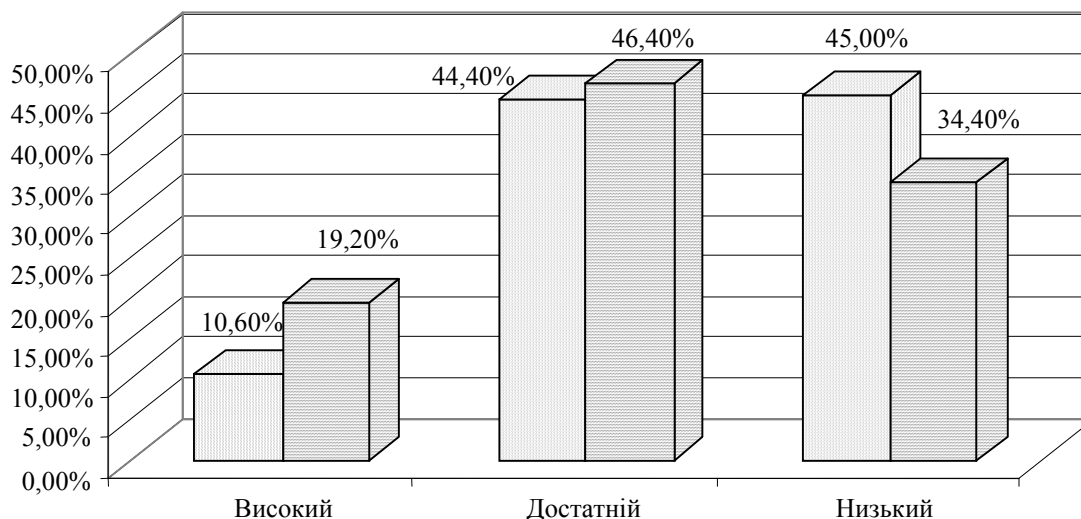

Рис. 3. Динаміка рівнів сформованості компетентностей та професійно важливих якостей провізорів-інтернів контрольних груп

Контроль та оцінювання рівнів сформованості компетентностей дав змогу спостерігати за індивідуальним розвитком студента за весь період навчання у вищому навчальному закладі на додипломному етапі та в системі післядипломної освіти; оцінити навчальні успіхи, рівні сформованості компетентностей та якостей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Зведені дані рівнів сформованості компетентностей провізорів-інтернів контрольних та експериментальних груп наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Рівні сформованості компетентностей
провізорів-інтернів контрольних та експериментальних груп**

Рівні сформованості компетентностей	Експериментальна група				Контрольна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Високий	31	22,8	67	47,8	16	10,6	29	19,2
Достатній	68	50,0	54	39,7	67	44,4	70	46,4
Низький	37	27,2	17	12,5	68	45,0	52	34,4

Результати оцінювання рівня сформованості компетентностей (контрольний етап експерименту) (табл. 2) засвідчили, що у провізорів-інтернів експериментальних груп якісна успішність становить 87,5%, а провізорів-інтернів контрольних груп 65,6%, що на 21,9% вище, про що свідчать результати впровадження інтегрованої психолого-педагогічної підготовки на всіх рівнях додипломної та післядипломної освіти.

Таблиця 2

**Результати оцінювання рівня сформованості компетентностей
(контрольний етап експерименту), %**

Показники успішності	Експериментальні групи (n = 136)	Контрольні групи (n = 151)

Кількісний	100,0	96,8
Якісний	87,5	65,6

Контроль та оцінювання загального рівня комунікабельності на етапі післядипломного навчання за методикою В. Ряховського (Модуль “Професійне спілкування”) було проведено у 136 провізорів-інтернів експериментальних груп (Е-1, Е-2) та 151 провізора-інтерна контрольних груп (К-1, К-2) зі спеціальності “Загальна фармація”.

Загальні результати оцінювання провізорів-інтернів контрольних та експериментальних груп показали, що в експериментальних групах якісний показник успішності на 21,9% вище, ніж у провізорів-інтернів контрольних груп.

Під час навчання студенти та провізори-інтерни експериментальних груп демонстрували позитивні зміни у засвоєнні знань, рівнів сформованості компетентностей та якостей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю. Майбутні фахівці фармацевтичного профілю були наполегливі у навчанні, активні під час практичних та семінарських занять, обґрунтовували свою власну точку зору, були логічними і послідовними, відповідаючи на поставлені запитання. Вони більш глибоко розуміли професійні обов’язки при моделюванні професійних ситуацій і правильно вирішували виробничі завдання. У них підвищився інтерес до психолого-педагогічних знань, їх використання як у майбутній професійній діяльності, так і в повсякденному житті.

Більшість викладачів фармацевтичних факультетів ВНЗ, залучених до експерименту, змінили своє ставлення до педагогічної діяльності. Так, мотивація викладачів до роботи зросла на 17% (в експериментальних групах), на 12,4% – у контрольні; рівень підготовленості збільшився на 25% в експериментальних групах, на 3,3% – у контрольних; рефлексивний рівень професійної діяльності викладачів в експериментальних групах зріс на 21%, а в контрольних – на 5,8%.

На нашу думку, на низький рівень сформованості компетентностей, зокрема комунікативної, педагогічної і психологічної, в експерименті впливали: емоційна неврівноваженість, низька мотивація навчання, невпевненість у свої силах, відсутність важливих життєвих цінностей студентів, магістрантів і провізорів-інтернів.

На початку експерименту ми розуміли, що простежити за змінами кожного з показників компетентностей та якостей не завжди є можливим, особливо це стосується самооцінки особистості, зміни типів поведінки, зміни в міжособистісному спілкуванні та ін. Результати експерименту дали змогу переконатись, що під час навчання спостерігаються позитивні тенденції у міжособистісному спілкуванні; міцність засвоєних знань, сформованість складових компетентностей, умінь і навичок; вироблення вмінь і навичок, необхідних у подальшій професійній діяльності майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Таким чином, результати, отримані у порівняльному експерименті, показали, що внаслідок упровадження в навчально-виховний процес розробленої моделі неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю значно зріс рівень підготовленості студентів до професійної діяльності.

Кількісне вираження особистісних характеристик майбутніх фахівців фармацевтичного профілю отримане за методикою Р.Б. Кеттелла (у стенах) (табл. 3).

Таблиця 3

Кількісне вираження особистісних характеристик майбутніх фахівців фармацевтичного профілю, отримане за методикою Р.Б. Кеттелла (у стенах)

Фактори 16 PF	Представники груп, що досліджувалися					
	Студенти		Провізори-інтерни		Контрольна група	
	М	σ	М	σ	М	σ
A	5,63	2,69	6,71	2,01	5,41	2,24
B	5,12	2,46	5,57	2,16	5,08	2,27
C	5,07	2,34	5,65	1,97	5,05	1,96
E	4,05	1,96	4,24	1,72	3,92	1,61
F	5,83	2,28	6,19	2,08	5,64	2,22

Продовження табл. 3

Фактори 16 PF	Представники груп, що досліджувалися					
	Студенти		Провізори-інтерни		Контрольна група	
	М	σ	М	σ	М	σ
G	6,31	2,30	6,60	2,13	6,24	2,31
H	5,93	2,12	6,52	1,97	6,15	2,07
I	4,60	1,81	4,76	1,86	4,56	1,83
L	7,43	2,04	5,95	1,97	6,97	1,98
M	5,12	1,87	5,49	1,62	5,16	1,85
N	5,08	1,85	5,13	1,68	5,08	1,82
O	7,09	2,31	6,13	2,07	6,84	2,17
Q ₁	4,31	2,41	5,06	2,35	4,25	2,22
Q ₂	4,55	2,19	5,21	2,18	4,88	2,28
Q ₃	5,68	2,03	6,32	1,93	5,28	2,13
Q ₄	5,60	1,85	5,52	1,85	5,45	1,87

Отримані дані свідчать про наявність певних розбіжностей як між експериментальними групами, так і порівняно з контрольною групою.

Так, за фактором А “замкненість – комунікабельність” у контрольній групі виявлено 5,41 стена, у студентів – 5,63, а в групі інтернів – 6,71. Збільшення кількості стени за цим фактором в інтернів означає, що комплексна психолого-педагогічна підготовка сприяє підвищенню таких особистісних якостей, як комунікабельність, товариськість, м’якість, відкритість, розвитку природності у поведінці, уважність, доброта та прагнення до емоційної співпраці й у цілому до більш активної пристосованості.

Фактор В, що характеризує інтелектуальний рівень особистості, змінюється в процесі психолого-педагогічної підготовки меншою мірою. По-

рівняно з показниками контрольної групи (5,08 стена) у студентів виявлено 5,12 стена, а у провізорів-інтернів – 5,57, що свідчить про середній рівень розвитку абстрагованості мислення, ерудиції та кмітливості. Показники за фактором С інтерпретуються як дані про емоційну стійкість досліджуваних. Слід зазначити, що комплексна психолого-педагогічна підготовка призводить до збільшення цієї якості. Якщо порівняння даних контрольної групи (5,05 стена) та групи студентів (5,07 стена) свідчить про відсутність вагомих розбіжностей у рівні емоційної стійкості, то в групі інтернів спостерігається певне збільшення показників – 5,65 стена, хоча й ці показники свідчать про середній рівень вираженості зібраності, емоційної стійкості й витриманості, самовладання, стійкості до фрустрації, тобто емоційної зрілості. Але слід зазначити, що цей фактор пов'язаний із силою нервової системи та її лабільністю, тому вплинути на зміни в емоційній сфері досить складно.

Отримані дані за фактором Е “підлеглість – домінантність” також підтверджують наявність кінетики: у студентів – 4,05 стена, а в інтернів – 4,24 стена (контрольна група – 3,92 стена). Такий характер змін свідчить про розвиток незалежності, зростання впевненості в собі, неухильне прагнення до самоствердження.

За даними фактора F “витриманість – експресивність” можна говорити про зміни в особистості майбутніх фармацевтів, зумовлені комплексною професійною та цілеспрямованою психолого-педагогічною підготовкою. У цілому оцінка за цим фактором відображає емоційне забарвлення та динамічність спілкування. За цим фактором у студентів зафіксовано 5,83 стена, а в інтернів – 6,19 стена (контрольна група – 5,64 стена), що означає середній рівень витриманості. Студенти мають певний рівень нестриманості, поривчастості, що межує з безвідповідальністю: вони сповнені ентузіазму, активності, безтурботності, імпульсивності.

За фактором G “схильність до почуттів – висока нормативність поведінки” у контрольній групі зафіксовано 6,24 стена, у групі студентів – 6,31 стена, а в інтернів – 6,60. Це свідчить про можливість формування в ході професійної підготовки таких властивостей особистості, як свідоме дотримання норм і правил поведінки, наполегливість у досягненні мети, відповідальність, ділова спрямованість.

Показники, що отримані за фактором H “несмілість – сміливість”, свідчать про середній рівень розвитку соціальної сміливості, активності, готовності мати справу з незнайомими обставинами та людьми як у групі студентів (5,93 стена), так і в досліджуваних інтернів (6,52 стена). Зростання цих показників в останніх свідчить про можливість впливу на ці якості під час професійної підготовки.

Фактор I характеризує ступінь “м'якості” характеру. Дані, отримані в усіх трьох експериментальних групах, є не досить високими і майже не відрізняються: контрольна група – 4,56 стена, студенти – 4,60 стена, інтерни – 4,76. Це свідчить про збалансованість реалістичності й практичності суджень та м'якості й емпатії у розумінні інших людей.

Важливими для ефективної професійної діяльності майбутніх провізорів є показники за фактором L, у якому досліджується доброзичливе ставлення до оточуючих. Так, якщо в контрольній групі ми виявили 6,97 стена, то в групі студентів отримані результати сягнули високого рівня – 7,43 стена, що свідчить про зверненість особистості на себе, егоцентризм та низький рівень терпимості до інших. Такі особистісні характеристики не є сприйнятливими для людей, що обрали професію типу “людина – людина”. Але зниження цих показників у групі інтернів до 5,95 стена свідчить про прогрес у формуванні у представників цієї експериментальної групи гуманності, терпимості до людей, здатності уживатися й легко ладити з людьми.

За фактором M “практичність – розвинута уява” отримано такі показники: контрольна група – 5,16 стена, студенти – 5,12 стена, інтерни – 5,49. Середній рівень показників за цим фактором свідчить про наявність сумлінності та відповідальності у виконанні дорученої справи, а збільшення стенов у групі інтернів, очевидно, слід розуміти як певне зростання творчого потенціалу особистості.

Кількісні показники за фактором N підтверджують наявність і прояв на середньому рівні таких якостей, як наївність і безпосередність у поведінці, тобто її природність. Установлено, що у студентів цей показник дорівнює 5,08 стена, а в інтернів незначно зростає і становить 5,13 стена.

Результати, отримані за фактором Q є важливими для майбутніх фахівців, оскільки вони характеризують міру впевненості в собі, холоднокрювності й спокою. Якщо в контрольній групі за цим фактором встановлено 6,84 стена, то у студентів цей показник сягає високого рівня (7,09 стени) і свідчить про наявність тривожності й депресивності. Професійна підготовка сприяє зниженню показників за цим фактором, які в групі провізорів-інтернів дорівнюють 6,13 стена.

Отримані дані за фактором Q₁ у контрольній групі та у групі студентів свідчать про середній рівень розвитку інтелекту й аналітичного мислення. У групі інтернів ці показники зростають (5,06 стена).

Фактор Q₂ відображає рівень залежності людини від групи. У досліджених студентів на початку їхнього навчання за цим фактором виявлено 4,55 стена. На останньому етапі професійної підготовки майбутніх фахівців фармації у групі провізорів-інтернів зафіксовано 5,21 стена (у контрольній групі – 4,88 стена). Це середній показник, що свідчить про формування незалежності, і є притаманним для людей, які прагнуть самі приймати рішення й діяти при великому дефіциті часу, не маючи при цьому потреби в схваленні та підтримці.

Рівень розвитку самоконтролю – це те, що можна з’ясувати при аналізі даних за фактором Q₃. У досліджених, навіть у студентів-першокурсників, кількість стенов більша, ніж у контрольній групі: 5,68 стена і 5,28 стена відповідно. Зі здобуттям психолого-педагогічних знань, умінь та навичок цей показник збільшується до 6,32 стена в групі інтернів. Отже, знання та вміння, якими оволодівають студенти під час психолого-

педагогічної підготовки, сприяють розвитку у майбутніх фахівців фармацевтичного профілю здатності контролювати свої дії, поведінку та емоції.

І нарешті фактор Q_4 дає змогу рівень про ступінь психічної напруженості. Так, у досліджених студентів цей показник найвищий: 5,6 стена; у групі інтернів він знижується до 5,52 стена, але це зниження не є суттєвим. Отримані показники трактуються як наявність незначної напруженості та середнього рівня мотивації.

На завершальному етапі дослідження з метою визначення ефективності психолого-педагогічної підготовки ми провели опитування провізорів-інтернів експериментальних груп. Результати засвідчили, що переважна більшість студентів (87% опитаних) схвально сприйняла зміст навчальних дисциплін з орієнтуванням на майбутню професію, з їх поетапним рейтинговим контролем. На думку майже 89% опитаних, інтерактивні методи навчання підвищили мотивацію навчальної діяльності та зацікавленість в одержанні високої рейтингової оцінки.

Дослідно-експериментальна робота підтвердила, що запропоновані організаційно-методичні умови професійної підготовки майбутніх фахівців сприяють підвищенню рівня якості навчання, сформованості компетентностей та якостей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Реалізація моделі неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю під час проведення експерименту підтвердила, що зміст навчальних дисциплін повинен враховувати специфіку професійної діяльності майбутніх фахівців.

Моніторинг якості професійної підготовки студентів, магістрантів та провізорів-інтернів надав можливості:

- одержати об'єктивну інформацію про результати впровадження інтерактивних та активних форм і методів навчання;
- визначити вплив змісту навчальних дисциплін професійної та психолого-педагогічної підготовки на рівень сформованості компетентностей та якостей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю;
- визначити рівні сформованості професійних, психологічних, комунікативних компетентностей і рівень їх відповідності розробленій моделі фахівця фармації на основі компетентнісного підходу;
- виявити позитивні й негативні сторони діяльності викладачів, студентів, магістрантів та провізорів-інтернів;
- встановити причини підвищення або зниження рівня навчальних досягнень студентів, магістрантів, інтернів на всіх рівнях неперервного навчання.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що реалізація розробленої моделі неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармації сприяє: посиленню мотивації та якості професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю; впровадженню ефективних, форм, методів і методик навчання; покращенню якості підготовки випускників ВНЗ до майбутньої професійної діяльності; забезпеченню сформованості компетентностей, професійно важливих і особистісних якостей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Дослідно-експериментальна робота довела, що використання оновленого змісту професійної підготовки, зокрема, змісту психолого-педагогічних дисциплін, ефективних форм організації навчально-виховного процесу, інтерактивних та активних методів навчання забезпечує формування компетентностей і якостей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю, їхній гармонійний розвиток, стимулювання індивідуальних можливостей та здібностей. Досягти позитивних результатів вдалося завдяки врахуванню психофізіологічних особливостей кожного студента, магістранта, провізора-інтерна при впровадженні особистісно орієнтованого навчання.

Отже, моніторинг рівня навчальних досягнень, методи контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів дають достовірні дані про ефективність запропонованої моделі неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю та забезпечення відповідних організаційно-методичних умов.

Література

1. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения : метод. пособ. / В.И. Байденко. – М. : Изд-во Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.

2. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Н.Ю. Бутенко, В.М. Приходько, Н.І. Федоренко ; за заг. ред. Н.Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 324 с.